

Hamis minden igyekezet, amely be akarja skatulyázni, hogy hovatarthatóságát megállapítsa. A természetben vannak rokonságok, családok, hasonlatosságok és elágazások, őt azonban írásaiban épp úgy, mint jellemében és egyéniségében csak a neve egyélen szavával lehet jellemezni: Tömörkény.

Valami atyafiságot legfeljebb Sebők Zsigmond tart vele. Szerény és csendes szavú író, akit nem méltányoltak eléggé a felnőttek, ellenben a gyerekek bálványá lett a Maczkókönyvek révén. Amúgy keveset írt, de magával vitt Szegedről néhány olyan meglátást, hogy ha a világ remekeiből akár csak husz novellát fűznének csokorba, Sebők nem hiányozhatnék közülük. A rövid idő alatt, amit Szegeden töltött, Felsőtanyán, Vadász Lajos tanyai kapitány barátságában érezte magát a legjobban. Balásy János a legjátékosabb a szellő, gyengemellűek Mekkája ez a homokkal együtt, amely csak ifjú temperamentumokban szít lázongást, de gondolkodóvá teszi az érettebbeket és megragasztja a szívukat, hogy a lelkükkel érezzék a fenséges szépet.

Tömörkényt is próbálták utánozni, de a lelkét senki sem találta meg. Lázár György, mikor műsört szerkesztett a Dugonics-ünnep számára, ráírt, hogy olvassál fel egy rajzot. Ebből aztán szinte általanosítás lett, hogy Tömörkény kis remekei rajzok. Csak az etnografusok követelték mellékesen a magukénak, csak a poéták itták szomjasan nektárként, el-elakadó lélegzettel a prózában írt zengő szavait s a lélek-húvások kutattak az után, amit manapság baráti felületesség derűre-borúra, halotti sápadt vértelen frázissal, rejtőzködő szépségnek, vagy — uram bocsáss — mélyszántásnak dadog. A szépséget nem kell rejtegetni, a becsületes mélyszántásnak pedig termése is mutatkozik.

Eltáncolhatatlan szerelmese volt a tanya magyarjainak, a vizen járó egyszerű népeknek, a kubikban görnyedő szegényeknek s úgy szórta rájuk kincseit, mint az igazi szerelmes, aki megelégszik a maga érzésével és nem vár viszonzást, hiszen talán nem is tud róla az, akit körülrajong.

A sok szépet, a sok jót Tömörkény nem nekik mondta el, hanem róluk és másoknak, az ország népének s még csak célzatosság sem volt benne, hogy megmásiítsa a népszínművek kiakalmazott cífraságait. Az ő népe idős, vergődő, kutyaadón, földáradón, malacbetegségen tőprengő nép volt, nem bízta a szántást a pacsirtára s nem dalolt lépten-nyomon pántlikával elhalmozott bokorugró ünnepi szoknyában, viszont a harisnyában a becsületes pamutot ismerte, nem színházi kisasszonyok pókselymét. Tragédiái aprók és belől vérzők, gyöngéd-ségük egy hűmögésben, meleg tekintetben virágozik ki, a lelkükben mégis olyan színeket bont a tavasz, hogy festő palettáján valamennyi el se fér.

Első kötetének ez volt a címe: »Szegedi parasztok és egyéb urak« s ez a megtiszteltetést jelenő titulus maradt a hitvallása róluk az élete végéig. Végeredményben azonban az a nép, amelyet atyás szeretettel olykor megkorholott ugyan, de amelyet bánalmakkal, mégróvással illetnie másnak nem volt szabad, nem ismerte és ma

sem ismeri Tömörkény áldozathemutását. Minden hibájára tudott mentesítenie s úgy lebegett felette, mint ahogyan a harangszó uszik békés vasárnapok csendjében a dűllők között, kicsap a vetésekre, fecske szárnyához hasonlóan lehajol és megcirógatja a napszagu magyar földet láthatatlan hullámaival, amiket drótokba kényszerít az emberi fufang.

Boszniában is csak leginkább őket látta és szerette, száz és száz zobrot állítva nekik és belőlük, — nem esik hát ingyenbe az a szobor, amelyet ő kap most cserébe, vagy viszonzásul.

Rosegger Pétert ismeri az egész művelt világ, Tömörkény lefordíthatatlan, akárcsak Mikszáth, mert ugyan mi lesz a tokaji aszubból, ha a régi-módi cseppkövön szűrjük át? A megfelelő szavak is hiányosak hozzá, a vad-virágok méntailátát sem pótolja a parlóm, amelyet vegyi uton sajtolnak ki. Épp úgy gondolunk itt a naponta százszor hallott vitaminra, mennyire elvész, ha főzéssel konzerválni akarunk valamit!

Egyszer baráti írói körben akadivállalkozó, aki németbe akarta átültetni Tömörkényt, mondván neki, hogy ezt a nyelvet többen használják, nem úgy, mint a szegény magyarokét.

— Valóban, felség, felelte rá Tömörkény, ez igen alkalmas tengeri herkenyű lesz. Ehun mingyárt afrisiben megjelent tárcám, egyelőre megelégszem, ha csak a címét fordítod le.

— Mindent lehet!

Viszont a cím ez volt: »Az üsző föltekintése«.

Lett is nagy fejvakarás belőle, mert valami szívet szagató szépség az, hogy »Das Aufschauen des Kalbes«, de ember legyen a talpán, aki megérti belőle, hogy mit akar mondani az eredetije.

A magyar ember feltekint az égre, de akkor is feltekint, ha megmér, értékel valamit. Nem beszélve a baromnak becézett jószágról, amelynek annyi, de annyi elnevezése van, ahány hónapos, vagy éves, hogy a hozzáértő megtalálja pon'os az életkorát aszerint, amint feltisztelik. Mennyire más a borjú, az üsző, meg a tinó! Nem úgy van ez, mint a németben, ahol a Glück szó szerencse is, meg boldogság is, míg minálunk Tömörkény szerint a vékaesapó zsidót hívják így.

Kedves tréfái közé tartozott az angol nyelv nehézsége is.

— Hogy lehessen az! megtanulni, mikor úgy írják, hogy Boz, viszont kiejtve Dickensnek mondják!

Az eredeti magyar stílusa, magyar lelke az oka, hogy nem lett belőle világhíres író, de az az igazi nagyember, aki megmarad egyetlen nemzet számára felaprózás nélkül. Elég szegények vagyunk hozzá, hogy ezt a luxust megengedjük magunknak.

Szeged mindig sóvárgott valamely különállóságért, ezt Tömörkényben kapta meg ökéletesen. A hivatalos város nagyon keveset adott neki, azért is megszolgált becsülettel, csengető arannyal fizetve vissza a rézgárokat. Ur volt lelkében, hitében, minden tevékenységében, — az adósságot sem gyűlölte, csak u'álta. »Célszerű szegény ember« maradt a halálig, felbukkanó problémáival nem terhelte másokat, elintézte magában egy sóhajrással, mondván a mündért hozszadalmasan viselő tit. Káplár ur

Eliás Csamangó nevű kedves figurájával:

— Mert ha sóhajítani se tudna az ember, megfulladna.

Az idők folyamán hatalmas írói rajokat bocsátott ki Szeged, asszimiláló erejének csodálatos példáit adta,

Gulácsy Irén mondja a szoborleleplező beszédet a mai Tömörkény-ünnepen

A szoborleleplezésen képviselteti magát a Magyar Tudományos Akadémia és jelen lesznek az ország legelőkelőbb irodalmi társaságai

(A Délmagyarország munkatársától) A Dugonics-Társaság rendezésében ma tartják meg Tömörkény István emlékeztető ünnepségeit, amelyek három részre oszlanak.

Délután 11 órakor kezdődik Tömörkény István szobrának leleplezési ünnepsége a múzeum előtti parkban. Az ünnepségen közreműködik az egyetemi énekhar és a tárarképző főiskola énekkara, megnyitó beszédet dr. Banner János egyetemi tanár, a Dugonics-Társaság elnöke, ünnepi beszédet Gulácsy Irén, a kiváló író mondja majd a lepel lehullása után dr. Tóth Béla helyettes polgármester a város ha-

levegőjét nem tudták elfelejteni rég idegenbe vetődötték sem, (hiszen Mikszáth felvidéki történeteiben ott bujkálnak a szegedi nevek, rétek), — töretlen erejű egyetlen írója a városnak azért csakis Tömörkény. A neve egyet jelent a városával, ha minnygyárt a külső részeket érte is, ahol magyar délibáb 'eszi széppé azt, ami idebenn borongósnak indult volna.

tóságának nevében átveszi a szobrot. A leleplezési ünnepségen képviselteti magát a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy-Társaság, a Petőfi-Társaság, a Szent István Akadémia, a nagyvárad Szigligeti-Társaság, a zombori Szentlelaki Irodalmi Társaság, a szegedi Tömörkény Irodalmi Kör, az egyetem, a város és a DMKE.

A szobor leleplezése után megnyílik a kulturpalotában rendezett Tömörkény-kiállítás, a Gábor Jenő és Dorogi Imre kópkiallítása, délután 4 órai kezdettel pedig felolvasó ülést tart a városházán a Dugonics-Társaság.

Érdekes kéziratok a Tömörkény-emlékkiállításon

A Dugonics-Társaság nemrégén áldozott méltó keretek között nagy névadója Dugonics András emlékének. Ez alkalommal irodalmi kiállítást is rendezett, melynek imponzánssal kiállított hatalmas könyvanyaga megfelelő módon érzékeltette Dugonics András irodalmi tekintélyét.

Amikor a Dugonics-Társaság Szeged városának egy régi-régi tartozását rója le Tömörkény Istvánnal, nagy fiával szemben, szobrot adva neki, irodalmi kiállítást, valamint a vizenjárók és a kétkézi munkások illusztrálására képkiallítást is rendez Gábor Jenő, valamint Dorogi Imre festőművészek műveiből. A féligmeddig elfelejtett Tömörkény István írói nagysága munkáinak gazdagságában és a nagyszámú rávonatkozó irodalomban meglepő erővel bontakozik ki. Láttva ezt a hatalmas anyagot, elszomorodva gondolunk arra, hogy milyen különösök is vagyunk mi szegediek. Határtalan könyvműséggel fedkezünk meg legigazabb nemzeti értékeinkről csak azért, mert ezek a nemzeti értékek szerencsétlenségükre szegediek voltak. A Dugonics-Társaság élén Banner János az, aki Szeged nagyjai iránti adósságot törhetetlen munkakedvvel, bámulatos szervezőképességgel és mélyről jövő idealizmussal igyekszik leróni. A Tömörkény-szobor létrejötte, valamint a Tömörkény-irodalom művészi kiállítása is egyedül az ő érdeme. Banner Jánosnak nincs szüksége tömjénezésre, de ezt, ha szerény formában is, az igazsághoz híven meg kellett mondanunk.

A kiállítás irodalmi anyaga megdöbbentően szép képet ad Szeged nagyfiának egész életét betöltő munkájáról. A kiállított Szegedi Híradóban, a Szegedi Naplóban, a fővárosi lapokban, valamint az általa szerkesztett Hűvelk Matyiban az író mellett az újságíró is ismerjük meg, akinek rendkívüli ítéletképessege mellett utánozhatatlan, eredeti humora adta meg annak a lapnak különleges értékét és ízt, amelybe írt.

A Hűvelk Matyinak régi, világ-háborus számaikat nézegelem. Azokban a nehéz időkben mennyi tiszta humor volt! Bizony az a régi világ még ebben is különbözött a maiótól.

A »Gazdáltnak kiszolásokban« találok néhány, Tömörkény tollából való egészen időszerű »szegedi megjegyzést«. Pl.:

»Azt tapasztalom, hogy a mi népünk séhogyse akar mögijedni a zamerikai háborutól. Sokkal nagyobb tudósok vagyunk, mint a zamerikázásban, sem-hogy ilyen csekélységekre is figyelőmmel lehetnének!«

Aszondod Wimmikém, hogy a háboru után visszatérnek a régi viszonyok? Né aggyon íjjet az, a folségos atyauristen, hiszön az ujakkal se tudunk mit csinálni.

Válasszatok inkább hét, mint hat-tagu közlelmézést tanácsot. Jussön mindön napra egy egész embör, aki mögmondja, mit kéne önnünk, ha vóna.

Es így tovább, kiapadhatatlan az a csodálatos humor.

Itt vannak a Tömörkény-művek: Szegedi parasztok és egyéb urak, Bettyarlegendák, Förteteg János mint közérő, stb., stb. Ezeket a műveket látva, aztán Góra Ferenc, Juhász Gyula műveire gondolva, büszkeséggel valom, hogy van szegedi irodalom, mely e sajátos vidék érdekes embereinek lelkiállását művészi megvilágításban tükrözi; amott vannak Tömörkénynek, az etnografusnak és a régésznek művei. Bizony, Tömörkény az első tanyakutató nem egészen az újjából szopta, amit írt, mint ahogy azt mostanában csinálják Pesten, meg máségebűt. Mégcsak azt sem írta írásainak végére, hogy: »Mondta Czudar Erzsébet, 76 éves, lakik Tanyaközpont, enélkül is elhitték és elhiszük neki.

A kiállításon szerepel két érdekes kézirat. Az egyik 1888-ból való. Amolyan bucsuzató írás. Dankó Pista.

RIV ellenőrző pénztárgép vagyonának őre.

Ellenőrzi minden bevételét, hiteltételét, így Önnek évente sokezer pengőt takarít meg. Felvilágosítással készséggel rendelkezésére áll:

BRUCKNER ELEMÉR műszaki és importvállalat, Melegviz kutnál.